

JAMIYATIMIZDA ZO'RAVONLIKKA QARSHI KURASHISHNING MUHIM VA DOLZARB MASALALARI.

Xojamuratova Nasiba Abatbaevna

*Qoraqalpog'iston Respublikasi Xo'jayli tumani MMTBga qarashli 6-sonli ayrim
fanlar chuqurlashtirilib o'qitiladigan sinflari mavjud umumiy o'rta ta'lim
maktabining amaliyotchi psixologi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada zo'rvonlik bilan bog'liq bo'lgan bugungi kundagi holatlar, ularning oldini olishga tezkor hodimlarning o'rni va olib borilayotgan islohotlar, ushbu jinoyatning kriminologik tavsifi, yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *himoya qilish, ustuvor yo'nalish, shoshilinch ruhiy, og'irlik darajasi, anonim, sog'lig'i, qadr-qimmat.*

Abstract: *In this article, today's situations related to violence, the role of emergency workers in their prevention and the ongoing reforms, the criminological description of this crime are highlighted.*

Keywords: *protection, priority, urgent mental, severity, anonymous, health, dignity.*

KIRISH

Mamlakatimizda huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha kompleks chora-tadbirlar, xususan, aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish, bu borada davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlarining hamkorligini takomillashtirish maqsadida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda.

Bugungi kunda shaxs hayoti va sog'lig'iga qarshi jinoyatlarning 40 foizi, har to'rtta qotillikning bittasi, qasddan badanga shikast yetkazishlarning har beshtadan bittasi, haqorat qilish va tuhmatning sakkiztadan bittasi aynan oila-turmush sohasida sodir etilmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.Mirziyoyevning: "Oilalarda nosog'lom munosabatlar, qaynona-kelin, er-xotin o'rtasidagi janjallar, xotin-qizlarimiz orasida o'z joniga qasd qilish holatlari borligi shaxsan meni qattiq

iztirobga solmoqda“ degan fikrlari mavzuning qanchalik dolzarb ekanligini yaqqol ko‘rsatib turibdi. Ichki ishlar organlari xodimlari tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilishda birinchi bo‘g‘inlardan biri bo‘lib, xodimlarning malakasi va zo‘ravonlik sodir etilgan hollarda amalga oshirilgan dastlabki harakatlari katta ahamiyatga egadir. Zo‘ravonlikdan jabrlangan ayolning profilaktika inspektori davlat himoyasini ta‘minlay berishiga bo‘lgan ishonchiga kelgusi harakatlari bog‘liq. Hozirda oilaviy zo‘ravonlik eng ko‘p uchraydigan jinoyatlar sirasiga kirib bormoqda, shunday bo‘lishi tabiiy, zotan. Chunki jamiyatning o‘zi oiladan tashkil topar ekan, oilaviy mojarolar ham jamiyat e‘tiborining qoq markazida bo‘ladi.

Aslida oilaviy zo‘ravonliklar eng qashshoq va aholisi savodsiz davlatlarda yuz beradi. Ularning ko‘plab aholisi ro‘yxatga ham olinmagani bois necha ayolning oilaviy zo‘ravonlikka uchragani, nechovining hayotdan ko‘z yumib ketganining hisobini hech kim bilmaydi. Shuningdek, rivojlanib borayotgan davlatlarda ham ayollarning oilaviy zo‘ravonlikka duch kelayotgani aytilmoqda. Ayniqsa, AQSH va Fransiyada ayollarning oilaviy zo‘ravonlikka uchrashining sababi ko‘pchilik tasavvur qilganidek, ularning huquqlari cheklangani bois emas, aksincha, huquqlarining hatto odob-axloq doirasidan ham o‘tib, cheksizlashib ketgani sabab bo‘layotganini kuzatib kelmoqdamiz. BMT Bosh Assambleyasi 2000-yilda qabul qilgan rezolyutsiyasida har yili 25-noyabrni Xalqaro xotin-qizlarga nisbatan zo‘ravonliklarga barham berish kuni sifatida nishonlanib keladi. An‘anaga binoan har yili 25-noyabr kuni “Gender zo‘ravonliklariga qarshi faol 16 kun” deb nomlangan kampaniyaga start beriladi. Bu kampaniya Xalqaro inson huquqlari kuni nishonlanadigan 10-dekabrda yakunlanadi. Bosh Assambleya rezolyutsiyasida jahon mamlakatlari hukumatlari, BMT tizimidagi tashkilotlar, xalqaro va nohukumat tashkilotlarga murojaat qilib, shu kuni xotin-qizlarga qarshi zo‘ravonliklar bilan bog‘liq muammolarga e‘tibor qaratish tavsiya qilinadi.

BMTning statistik ma‘lumotlariga ko‘ra, dunyoda har uchinchi ayol jismoniy zo‘ravonlikka uchraydi. Ushbu ko‘z yumib bo‘lmaydigan ijtimoiy muammo O‘zbekistonda ham mavjud.

Ayollarga nisbatan zo‘ravonliklarda aralashmaslik, bunga “oila siri” deb qarash mazkur muammoning jamiyatda keng ildiz olib ketishiga olib keladi. Negaki erkak ayolga do‘q urisa, shikast yetkazsa, do‘pposlasa va bunga chora ko‘rilmasa, gap oiladan tashqariga chiqarilmasa, albatta bu holat doimiy tus oladi. Oiladagi zo‘ravonlik nafaqat jismoniy, psixologik, balki bu jinsiy yoki iqtisodiy zo‘ravonlik ko‘rinishida namoyon bo‘lishi mumkin. Zo‘ravonlikdan erkaklar ham jabrlanishi mumkin, lekin xotin-qizlarning zo‘ravonlikdan jabrlanish ehtimoli yuqoriligi, zo‘ravonlik turlari, og‘irlik darajasi va kelib chiqadigan oqibatlar keskin farqlanishini inobatga olgan holda, so‘nggi islohotlar aynan ularni himoya qilishga qaratilgan. Bugungi kunda xotin-qizlarni zo‘ravonlikdan himoya qilish borasida jamiyatda xotinqizlarga nisbatan tazyiq va zo‘ravonlikka doir murossasizlik muhitini yaratish uchun choratadbirlar amalga oshirilmogda. Xususan, mamlakatimizda xotin-qizlarni zo‘ravonlikdan himoya qilishga oid bir qator xalqaro hujjatlar ratifikasiya qilindi. Inson huquqlariga oid xalqaro hujjatlarda shaxsni zo‘ravonliklardan, shu jumladan oilada sodir etiladigan jinoiy zo‘ravonliklardan himoya qilish mexanizmi mustahkamlab qo‘yilgan. Inson huquqlari bo‘yicha umumjahon deklarasiyasi, fuqarolik va siyosiy huquqlar bo‘yicha xalqaro kelishuv hamda Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlar bo‘yicha xalqaro kelishuv oilani jamiyat asosidagi guruh deb tan oladi hamda shaxsni oiladagi zo‘ravonliklardan himoya qiladi. Milliy qonunchiligimizda ham inson huquq va erkinliklarini himoya qilish, uning hayoti, sog‘lig‘i, qadr-qimmatini va boshqa qonuniy manfaatlarini himoya qilish masalalari ustuvorlik kasb etadi. Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasining 26-moddasida: “Hech kimning qiynoqqa solinishi, zo‘ravonlikka, shafqatsiz yoki inson qadr-qimmatini kamsituvchi boshqa tarzdgagi tazyiqqa duchor etilishi mumkin emas“, deb qayd etilgan. O‘zbekiston Respublikasi “Xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikdan himoya qilish to‘g‘risida“ Qonunining maqsadi xotin-qizlarni tazyiq va zo‘ravonlikning barcha shakllaridan himoya qilish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishdan iborat. Aytish kerakki, shu kunlarda yurtimizda “Zo‘ravonliklarga qarshi birgalikda kurashamiz!” mavzusida aksiya o‘tkazilmogda. Ayollarga nisbatan zo‘ravonlik – bu "jins

belgisiga asoslangan jismoniy, jinsiy yoki psixologik zararga olib keladigan yoki ayollarga aziyat yetkazadigan, shuningdek, bunday harakatlarning tahdidlari, jamiyat yoki shaxsiy hayotda bo'lsin, majburlash yoki ayollarga nisbatan zo'ravonlik – inson huquqlarining eng keng tarqalgan buzilishlaridan biridir. U xotin-qizlarni tenglik, xavfsiz hayotdan mahrum qiladi, inson qadr-qimmatini yerga uradi va asosiy erkinliklarni amalga oshirish imkoniyatlarini cheklaydi. Shu bois, butun dunyoda bu muammoga qarshi kurash olib boriladi. O'zbekistonda ham keyingi vaqtlarda xotin-qizlarning huquq-manfaatlarini, gender tenglikni ta'minlash, oila, onalik va bolalikni himoya qilish, ularga yangi ish o'rinlarini yaratish, mehnat va turmush sharoitlarini yaxshilash, xotin-qizlarga nisbatan tazyiq va zo'ravonlikning oldini olish borasida bir qator ishlar amalga oshirilmoqda. Hozirda ushbu masala davlat siyosatining ustuvor yo'nalishiga aylangan. Shu munosabat bilan og'ir ijtimoiy ahvolda qolgan, shu jumladan oilaviy muammolar va turmushida turli hil zo'ravonlikka duch kelgan xotin-qizlarni ruhiy qo'llab-quvvatlash va ularga motivatsiya berish, zo'ravonlikka qarshi targ'ibot ishlarini kuchaytirish maqsadida jamoatchilik e'tiborini ushbu masalaga jalb etishga qaratilgan tadbirlar tashkil etilmoqda. Tazyiq va zo'ravonlikdan jabr ko'rganlar bilan ishlarni takomillashtirish maqsadida Prezidentimizning 2021-yil 19-maydagi qaroriga asosan Mahalla va oilani qo'llabquvvatlash vazirligi huzurida 29 ta Ayollarni reabilitatsiya qilish va moslashtirish bo'yicha respublika markazi, shu jumladan, 1 ta Respublika markazi, 14 ta hududiy markazlar va 14 ta namunali tumanlararo markazlar tashkil etildi. Markazlarning asosiy vazifalaridan biri tazyiq va zo'ravonlikdan jabr ko'rgan, o'z joniga suiqasd qilgan yoki o'z joniga qasd qilishga moyilligi bo'lgan xotin-qizlarga anonim tarzda shoshilinch tibbiy, psixologik, ijtimoiy, pedagogik, huquqiy va boshqa yordam ko'rsatishdan iborat. Zo'ravonlikning oldini olishda ko'p shakllar mavjud. Mamlakatdagi zo'ravonlik darajasi va o'zgartirilishi mumkin bo'lgan omillar o'rtasida kuchli bog'liqlik bor. Masalan, konsentrlangan (mintaqaviy) qashshoqlik, daromadlar va gender tengsizliklari, spirtli ichimliklarni iste'mol qilish, bolalar va ota-onalar o'rtasida xavfsiz, barqaror hamda tarbiyaviy munosabatlarning yo'qligi. Garchi ruhiy va

jismoniy salomatlik hamda individual reaksiyalar, shaxsiyatlar va boshqalar bu xatti-harakatlarning shakllanishida doimo hal qiluvchi omillar bo'lib kelgan bo'lsada, zo'ravonlikning asosiy sabablarini hal qiluvchi strategiyalar uning oldini olishda nisbatan samarali bo'lishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish, tazyiq va zo'ravonlikka doir murossasizlik muhitini yaratish bo'yicha sa'y-harakatlarni doimiy ravishda izchil amalga oshirish sodir etilayotgan zo'ravonlikning kamayishiga olib kelishi aniq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. R. B. Hojiyev "HUQUQIY MADANIYAT" TOSHKENT
2. SAIDOV .A TOJIMATOV .U "HUQUQ NAZARIYASI" T.ADOLAT 2001y.22-bet
3. SAIDOV .A TOJIMATOV .U "HUQUQ NAZARIYASI" T.ADOLAT 2001y.35-bet
4. Бешкарев А.А. «Письма русского путешественника» Н.М. Карамзина: Проблемы поэтики: дис. ... канд. филол. наук. Сыктывкар, 2003. -С.33.